

PARISIEN

O NEPLATNOSTI MANŽELSTVÍ
(CAN. 1095, 2° CIC)

DANIEL FALTIN

OBSAH

1. 2. 3. 4. 5. Nástin případu – 6. 7. 8. 9. O poruše kritického úsudku¹ podle právních předpisů a rotální jurisprudence. – 10. Spisy znalců přispěly ke schválení neplatnosti. – 11. 12. Avšak právo na prohlášení náleží pouze a výhradně soudci. – 13. Právo zvýhodňuje manželství, při pochybnosti se tedy manželství považuje za platné, dokud se nedokáže opak. – 14. Žalobce měl ve svém životě určité potíže, nikdy to však nesouviselo s jeho citovou nevyzrálostí. – 15. K manželskému rozvratu došlo z vnějších příčin, tedy kvůli nevěře žalobce a kvůli jeho profesním potížím. – 16. 17. Ani dalšími poznatky nejsou pochybnosti odstraněny. – 18. Rozhodnutí pro platnost svazku.

ROZHODNUTÍ

ZE DNE 27. KVĚTNA 1998

1. – Žalobce Julius, katolík, a Manuela, předvolaná žena, a sama také katolička, se spolu poprvé seznámili při jedné slavnostní příležitosti. Zanedlouho na to se o Velikonočních roku 1960 za přítomnosti rodičů a přátel zasnoubili, 6. srpna téhož roku pak ve farním kostele Konstantinské diecéze uzavřeli svedobně manželství, vedeni vzájemnou láskou.

Tehdy bylo mladíkovi 25 let, dívka již dosáhla 23 let. Oba mladí se pohybovali ve vysokých společenských kruzích a byli vychováni na přísných náboženských zásadách.

2. - Již ve svatební den, během první noci, došlo k narušení manželského soužití, neboť muž odhalil, že jeho manželka není panna, a proto údajně změnil názor na počestnost své ženy. Tyto obtíže však nepřekážely manželskému soužití a zplození dvou potomků, takže trvalo víceméně v běžných mezích manželského života sedmnáct let. Avšak v roce 1977, poté co měl muž nemanželský poměr s nějakou ženou, o níž nebylo před manželstvím nic známo, opustil manželku, a jakmile v roce 1985 obdržel *civilní* rozvod, uzavřel následujícího roku s touto ženou civilní sňatek.

3. – Tentýž muž chtěl učinit zadost svému svědomí, proto 11. března 1988 podal na soudu v Paříži žádost o prohlášení neplatnosti svého manželství uzavřeného před církví z důvodu poruchy kritického úsudku na obou stranách.

Soud, kterému byla věc předložena, hned 28. dubna stanovil, že situaci je třeba projednat a rozsudek vydat na žádost žalující strany ve formuli, která uvádí jako důvod „poruchu kritického úsudku jak manžela, tak manželky“.

Takto byla stanovena pochybnost. Poté by-

la předvolána manželka, která se jasně postavila proti žádosti žalující strany, nepodvolila se soudní spravedlnosti, ani si neurčila obhájce.

Po vyšetření důvodu tentýž soud, rozhodnutím ze dne 13. prosince 1989, spisy zveřejnil a stanovil, že se mají projednat s advokáty. K tomu připojil, že když se bude jednat o veřejném dobru, „manželé k tomu nebudou mít přístup“.

Dne 5. února 1990 však vydal soud v Paříži stvrzující rozhodnutí, kterým stanovil, že je třeba vzít v úvahu danou pochybnost a rozhodnout o neplatnosti manželství, v tomto případě „z následujícího důvodu: porucha kritického úsudku jak manžela, tak manželky“.

Proti tomuto rozhodnutí se předvolaná žena dne 2. března odvolala. Soud na odvolání poslal dne 26. června 1990 záležitost zpět na řádné přezkoumání druhého stupně a po doplnění důkazního šetření potvrdil dne 5. března 1991 rozhodnutí první instance.

4. – Žalobce se odvolal a případ přešel k Apoštolskému tribunálu, před nímž se N. F., pověřený obhájce svazku, podle svého předchozího prohlášení dovolal dne 31. července 1992 zakročení ochránce spravedlnosti „z důvodu nezveřejnění spisů“. Ovšem podporovatel spravedlnosti se ve svém prohlášení ze dne 10. srpna 1992 postavil z důvodu porušení práva obhajoby proti rozhodnutí i proti žádosti o neplatnost.

Nakonec ustanovený rotální senát, drže se přesně práva všech zjištěných poznatků, ustanovením z 23. června 1993 rozhodl o neplatnosti výroků a nařídil podle kánonu 1629, č. 2 poslat veškeré spisy zpět k soudu v Paříži.

5. - Tento soud připojil spisy druhého

stupně z předchozího jednání a zbylé spisy odložil, nato podle práva všechny posoudil a vydal prohlášení: „Neplatnost manželství z důvodu poruchy kritického úsudku obou stran není v tomto případě prokázána“.

Proti tomuto rozsudku se obhájce žalující strany dne 20. dubna 1994 odvolal k Apoštolskému tribunálu, před nímž byla dne 26. ledna 1995 schválena pochybnost podle formule: „Zda se v daném případě schvaluje neplatnost manželství z důvodu poruchy kritického úsudku z obou stran manželů“. Již dříve, 14 dnů před koncem měsíce dubna, byla doplněna instruktorní část, aby byly získány další znalecké posudky a obhájce žalující strany i obhájce svazku předložili písemně obhajobu a podle práva byly dodrženy všechny zbylé předpisy. Na toto zpochybnění tedy musíme nyní soudně odpovědět.

6. – **In iure.** - Podle práva a podle významu kanonického práva stanovil Nejvyšší církevní zákonodárce, že je třeba určit pravidlo opírající se o přirozený zákon, podle kterého „Nezpůsobilí pro uzavření manželství jsou (...), kdo mají závažnou poruchu soudnosti, co do podstatných práv a povinností manželských, které se předávají a přijímají“ (kánon 1095, č. 2).

Ze samotné podstaty věci vyplývá, že při nastávajícím sňatku je nutně vyžadována schopnost uzavřít manželskou smlouvu kvůli nenarušení manželského svazku a za účelem učinění skutečně lidského aktu na obou manželských stranách, aby bylo možno komukoliv z obou osob hodlajících uzavřít sňatek přiznat smluvní platnost.

Přesto ze samotného nařízení zákona plyne: a) že ne jakákoli porucha, ale jediné vážná porucha soudnosti má být brána na zřetel v manželském zákonu a povinnostech;

b) že závažnost poruchy kritického úsudku nedbá na všechny obtíže, související s manželskou smlouvou, ale pouze na zákon a základní manželské povinnosti (srov. před níže podepsaným soudcem zpravodajem, rozhodnutí ze dne 13. července 1994, Arundellien. a Brichtelmestunen., A. 54/94, č. 8).

7. - Manželský souhlas je úkon vůle, jímž se muž a žena sami sobě navzájem neodvolatelnou dohodou odevzdávají a přijímají za účelem vytvoření manželství (srov. kánon 1057, § 2).

Aby však byl souhlas projevený při uzavírání manželství platný tak, jak bylo ustanoveno, je nutné, aby tento muž a žena byli ke sňatku způsobilí a aby měli přirozenou psychickou schopnost konat vlastní úkon vůle, nazývaný „neodvolatelný osobní souhlas“. Jde-li tedy o úkon vůle, vůle nejprve učiní akt porozumění a poznání, jak to vyžaduje zásada: „*Nihil volitum nisi praecognitum*“!

A tak podle učení svatého Tomáše Akvinského, „mezi rozumem a vůlí je vzájemná závislost, nebo-li příčinnost: vůle závisí na rozumu podle řádu kauzality, naproti tomu rozum visí na vůli podle řádu kauzality vedoucí k nějakému následku“ (Sv. Tomáš Akvinský, v *C. Gent.* I, c. 72; *Summa Theol.*, I-II, qu. 14, a. 1, ad 1).

8. - Avšak pro účinnost manželství „není vyžadováno promyšlené rozhodnutí po předchozím zvážení obecných práv i práv jednotlivce a povinností spojených s manželstvím, 'proto se však nutně sjednává, že se musí uvážit manželské, etické a právní důsledky, plynoucí z manželské smlouvy, a zároveň neopomenout mnohé nebo nevypočitatelné těžkosti, které může manželský život vyžadovat od těch, kteří spolu uzavřeli smlouvu' (*coram Lanversin*, rozhodnutí ze dne 8. února 1984,

ibid., sv. LXXVI, str. 90, č. 15)“ (*coram Huber*, rozhodnutí ze dne 26. října 1994, RRDec., sv. LXXXVI, str. 502, č. 4).

Kromě toho „nesmí být zaměněna neschopnost plnit manželskou smlouvu za neopatrnost při výběru manžela. Někdo totiž nemohl dostatečně a řádně podle chování toho druhého posoudit, zda se hodí pro šťastné manželství. Neplatnost manželství z tohoto důvodu však může být vyžadována jen stěží, protože jednou dochází k poruše soudnosti v manželství, jindy se zase nedostává obezřelosti při výběru manžela. Nerozumně tedy může jednat ten, kdo se těší plného kritického úsudku v manželství, neužívá jej však vhodně při výběru manžela“ (*coram Di Felice*, rozhodnutí ze dne 14. března 1979, *ibid.*, sv. LXXI, str. 98, č. 4).

9. - K výše řečenému je třeba dodat, že v současné době může být konkrétně potvrzena skutečně vážná porucha kritického úsudku, jak to výslovně uvádí kánon 1095, § 2, je-li splněna jedna z následujících, právně osvětlených podmínek věci: „a) buď chybí dostatečné intelektuální poznání o předmětu smlouvy, která se prokazuje v uzavřeném manželství;

b) nebo smluvní strana ještě dostatečně nedosahuje takového úsudku, kterého je třeba v manželství, tedy kritického poznání, jež souvisí s takovou manželskou povinností;

c) nebo konečně jedna ze smluvních stran není vnitřně svobodná, tedy nemá schopnost rozvažování s dostatečným posouzením událostí, a svoboda její vůle je podřízena jakémukoli vnitřnímu pohnutí“ (*coram Doran*, rozhodnutí ze dne 25. března 1993, Clevelanden., A. 35/93, č. 11).

10. - Co se toho týče, důkaz vážné poruchy kritického úsudku se v manželství ově-

řuje takto: „Důkaz vážné poruchy kritického úsudku je uveden na základě svědectví stran a svědků, zaručení se důvěryhodných osob podávajících zprávu o faktech a okolnostech, které manželství předcházely, doprovázely a které vyvstaly po skončení, obzvláště podávají zprávu o způsobu uvažování a jednání té strany, která je považována za manželství nezpůsobilou“ (*coram Huber*, rozhodnutí ze dne 26. října 1994, RRDec., sv. LXXXVI, str. 503n., č. 8).

Protože však vážná porucha soudnosti bývá zpravidla odvozována od patologické poruchy duševní, kánon 1680 nařizuje použít znalce v oblasti psychologie nebo psychiatrie, pokud se toto nebude zdát neúčinné. A tak vyslovení znalců je opravdu nutné, a tím spíše užitečné tam, kde se jedná o psychickou anomálii jedné ze stran. Úkolem znalce není vynést rozsudek o neplatnosti manželství, ale spíše o schopnosti dotyčného vykonat lidský, naprosto svobodný a vědomý čin, uvést lékařská doporučení pro daný způsob chování a okolnosti zkoumaného jednání a, vyžaduje-li to případ, podat soudcům zprávu o povaze, původu, závažnosti a vývoji nemoci nebo anomálie a o jejím vlivu na rozvažování při rozhodování pro manželství (*coram Funghini*, rozhodnutí ze dne 18. června 1990, *ibid.*, sv. LXXXII, str. 642, č. 7).

Když však soudce dospěl k závěru, že kvůli vážné poruše kritického úsudku prohlásí manželství za neplatné, „pečlivě zváží nejen závěry znalců, i když shodné, ale také okolnosti případu“ (kánon 1579, § 1), jestliže se totiž fakta nebo skutečnosti dané okolnosti neshodují se závěry znalců, činí je tímto nepřijatelnými nebo je staví na úroveň dohadů“ (*coram Defilippi*, rozhodnutí ze dne 27. června 1994, RRDec., sv. LXXXVI, str. 419, č. 12).

11. – Avšak na znalecký posudek se bere ohled, neřku-li prospívá, že „se využije pro vytvoření vědecko-rekognoskačního posudku, který se stane součástí historického a kritického důkazu týkajícího se sporného případu, neboť má mnoho podobného s činností soudce“ (A. Stankiewicz, *La configurazione processuale del perito e delle perizie nelle cause matrimoniali per incapacità psichica*, in *Quaderni Studio Rotale*, VI, str. 59). Když však právo na předvolání náleží jediné a výlučně soudci, potom „znalci (...) nemohou být považováni ani za soudce, ani spolsoudce, či kvazisoudce, ani za soudcovy poradce či pomocníky“ (*ibid.*, str. 60).

A to tím spíše, že podle napomenutí Nejvyššího pontifika Jana Pavla II „zatímco psychologovi nebo psychiatrovi se jakákoliv forma psychopatologie může zdát jako odporující normalitě, odborník církevního práva, který bere v potaz celou bytost člověka, chápe pod pojmem normality - čili normálního stavu člověka v tomto světě - i mírnější formy psychologických potíží, související s následnou výzvou nechat se vést Duchem i uprostřed utrpení, a to i za cenu zříkání se a obětí „ (Allocutio ad Rotam Romanam dne 25. ledna 1988, AAS 80 [1988], str. 1181, č. 9). Důvodem je, že „chybí-li vnímání člověka v jeho celistvosti, stane se v teoretické rovině normalita snadno mýtem; v praktické oblasti se pak dospěje k tomu, že se většině lidí upře možnost dát platný souhlas“ (*ibid.*).

12. – Dále pak ať je dovoleno k postupu, abychom tak řekli spojenému s výše zmíněnými výroky Nejvyššího pontifika, připomenout slova Apoštolského tribunálu Exc.mi Decani, která mohou být plně aplikována na zde projednávaný případ: „po několik let společně vedený život a přijaté děti, a k tomu na-

plněné manželské povinnosti, nejenže vedou k oprávněnému předpokladu o schopnosti dodržet smlouvu, ale také vyžadují velkou míru opatrnosti, tvrdí-li se, že jde o prokázanou poruchu“ (*coram Pompedda*, rozhodnutí ze dne 16. prosince 1985, RRDec., sv. LXXVII, str. 586, č. 6).

13. – **In factu.** – Za současného stavu věcí se potvrzuje, že v daném případě kvůli poruše kritického úsudku obou manželů žádné manželství neexistuje.

Ačkoli se patronka žalující strany *ex officio* pokouší dokázat s největším ohledem na právo i skutečnost neplatnost manželství, o něž se zde jedná, z důvodu poruchy kritického úsudku, a dokonce citové nevyzrálosti obou stran, jak podle práva, tak ve skutečnosti - čímž plní svou povinnost chránit a bránit právo tohoto muže - důstojní členové senátu se domnívají (po několikerém přečtení a důkladném prozkoumání všech spisů týkajících se tohoto případu), že i když manželství nelze popřít, nemůže mezi poněkud problematickými stranami existovat - ne z důvodu poruchy kritického úsudku, ale spíše z důvodu nekompatibility jejich charakterů a povah, tedy z důvodu přirozenosti či závažnosti vyžadované právem jednou nebo druhou stranou, nebo dokonce oběma. A to tak, že manželství, bezpochyby morálně nezbytné, není nutné, protože je lze prohlásit za neplatné v případě, že pověřený obhájce svazku ve svých poznámkách vše ze široka vyloží a velmi dobře popíše, jak se o to zde zpětně pokoušíme.

14. – Naší povinností však je, abychom předložili dostatečně závažné podklady pro prokázání neplatnosti manželství, což z doposud zkoumaných spisů bylo lze sotva dokázat, a to tím spíše, že když právo zvýhodňuje manželství, při pochybnosti se manželství

považuje za platné, dokud se nedokáže opak (kánon 1060).

Žalobce následně ve spisu popsal obtíže, s nimiž se potýkal v mezilidských vztazích, stejně jako při již dokončených studiích: „Celých pět let trvání války byl můj otec vězněn a jeho nepřítomnost, kterou jsem nebyl schopen pochopit, pro mě byla nesnesitelná a učinila ze mě nervózního chlapce, což mi zůstalo doposud“, a před soudem řekl: „Matka mě zavezla do Lyonu k neuro-psychiatrovi. Tento odborník nám řekl, že se nejedná o nic výjimečného a že se vše dá zase do pořádku, až se můj otec po skončení války vrátí zpět“.

Zdá se, že kvůli otcově nepřítomnosti měl žalobce opravdu ve svém životě určité potíže, nikdy to však nesouviselo s jeho citovou nevyzrálostí. Důkazem je, že se o tom žádný ze svědků nezmínil. Vystává tedy otázka, zda se žalobce pokouší interpretovat svůj život z dřívější doby ve světle současného stavu jeho manželství, nebo ne.

Ohledně této věci bude stačit, když zde vyslechneme tři svědky z deseti, výlučně starší, protože oni jej znali velmi dobře již od dětství.

Např. soudce Philippe řekl o žalobci: „Má velmi nervózní, dokonce až cholerickou povahu“ a „je i schopen bouřit se násilím. Umí také být velmi okouzující“.

Kromě toho Rev. L., žalobcův bratr, vypověděl: „Julius má velmi dobré fyzické zdraví, ale je to člověk velmi nervózní, aniž by však měl nějakou neurotickou poruchu; je hrubé a náruživé povahy s vysokou mírou reaktivity“.

A jiný kněz, tedy Rev. F., jakožto svědek potvrzuje: „Zcela jistě byli schopni dostát svým závazkům. Julius pochází z rodiny, která má smysl pro povinnost a respektuje závazky“, pochybuje o žalobcově upřímnosti.

Nesmí se zapomenout ani na to, že žalobce dosáhl na univerzitě vysokého stupně vzdělání, naučil se tři cizí jazyky, chvályhodně splnil vojenskou službu v Alžírsku, nikdy nebyl poslán do nemocnice, aby podstoupil psychiatrická vyšetření, ale, jak sám říká, byl v péči jednoho psychologa či psychiatra jen dočasně, atd.

To bere v úvahu také poznatek přednesený na prvním stupni, přestože znalec napsal: „Julius je zjevně nevyrovnaný (...) mythoman², citově nevyzrálý, ovlivnitelný“, nicméně uzavírá slovy: „Manuela a Julius se potýkají s psychologickými obtížemi“. Zdá se, že znalec mluví o psychologických obtížích z důvodu neslučitelnosti charakterů, méně však v případě poruchy kritického úsudku, o nemožnosti vzájemně si dávat a přijímat podstatná manželská práva a povinnosti, nebo dokonce kvůli příčinám psychické povahy o jejich neschopnosti přestat a vydržet až do konce podstatné manželské starosti.

S ohledem na všechna tato objasňující fakta se důstojní otcové senátu diví, jak mohli soudcové prvního stupně dojít ke kladnému rozhodnutí poté, co věnovali pozornost spíše slovům otce a matky žalující strany, než některým jiným svědkům, jako např. Lauretii, která byla se žalobcem v důvěrném styku ještě před tím, než poznal svou nastávající ženu. Lauretia při procesu podává zprávu o tom, že žalobce byl „dobrý manžel, dobrý otec“ a říká, že: „Na začátku manželství byl Julius velmi přímý, milý a pozorný mládenec; za deset let se pak zcela změnil“. Zdá se, že její svědectví a prohlášení předchozích svědků si svou podstatou plně odpovídají.

15. – Jak jsme již výše poznamenali v čísle 4, po rozhodnutí předchozího senátu ze dne 29. června 1993 nebyl vzhledem k odvo-

lání soudu vydán žádný rozsudek, a to z toho důvodu, že bylo poškozeno právo na obhajobu nežalující strany. Soud v Paříži poté, co připojil spisy z předchozího stupně a projednal dodatek podporovatelky o vyslechnutí nových svědků *ex officio*, a poté, co podle práva prošetřil všechny ostatní svědky, rozhodnutím ze dne 7. března 1994 stanovil, že je třeba vzít v úvahu pochybnost danou pro tento svazek a rozhodnout negativně o neplatnosti manželství, v daném případě z důvodu poruchy kritického úsudku na obou stranách (srov. výše č. 5).

Nejprve svědkové potvrdili, co bylo prošetřeno na druhém právním stupni a že manželství dobře fungovalo po šestnáct let.

Dále svědek G. S. dodal před soudem z vlastní zkušenosti: „Během asi deseti let vedl zcela normální manželský život“.

Nejinak tomu je u jiné svědkyně, d.na L., která otevřeně vyznává: „Byl to normální život v páru, který trval asi deset let“.

Fakt, že manželské soužití trvalo dokonce šestnáct let a opravdu se těšilo z potomků, nijak nemluví v neprospěch obžalované. Ještě důležitější však je, že k rozvratu manželství došlo z vnějších příčin, tedy kvůli nevěře žalobce a kvůli jeho profesním potížím.

16. – Na tomto třetím právním stupni, na odvolání patrona žalující strany a na základě ustanovení řádného senátu, obhájce žalující strany dosáhl toho, že byly vyzískány nové poznatky.

Významný znalec Doct. D. J. D., emeritní profesor „na Lékařské fakultě Pitié-Salpêtrière“, dne 19. června 1997 napsal ve svém znaleckém posudku mimo jiné i to, že sám zpozoroval u žalobce velkou nevyzrálou, patrnou již v době svatby.

Avšak toto tvrzení není žádnou překážkou,

protože tentýž znalec pokračuje: „Pan Julius byl schopen kriticky a objektivně zhodnotit důsledky manželských práv a povinností“. Takto vážený znalec otevřeně přiznává, že potvrzená nevyzrállost žalobce nebyla natolik závažná, aby mohla překážet jeho rozumové, posuzovací nebo duchovní schopnosti.

17. – Byly prozkoumány výpovědi svědků, které se týkaly předvolané manželky, zvláště pak výpověď d.ni M., že totiž „dívku si člověk nebere ze soucitu“, a otce žalující strany, dále pak zpracované poznatky prvního stupně, kde se z hlediska právního obsahu v rozhodnutí první instance uvádí: „Nic ve spisu nedokazuje, že by Manuela jasně nezhodnotila konkrétní manželské nároky, ani že by nebyla schopna je přijmout v plné svobodě za vlastní“. A znalec v tomto třetím právním stupni potvrzuje: „Paní Manuela byla jistě velmi vázaná na svou matku, nelze však říct, že by toto přilnutí bylo patologické“. Z toho tentýž význačný znalec vyvozuje: „Nezdá se, že by tyto okolnosti bránily zhodnotit objektivně podstatné důsledky manželských práv a povinností“.

18. – Podle všech těchto výše vyložených skutečností, jak podle práva, tak ve skutečnosti, pozorně zvažovaných a závčas posouzených, my, níže podepsaní důstojní otcové senátu, rozhodujeme, při čemž bereme v úvahu předloženou pochybnost: *Negativně, neboli v daném případě se neschvaluje neplatnost manželství z důvodu poruchy kritického úsudku, ať už ze strany žalobce, nebo ze strany předvolané manželky.*

V Římě, v sídle Apoštolského tribunálu Římské rotý, dne 27. května 1998.

Daniel Faltin, *soudce zpravodaj*
Laurentius Civili
Iosephus Huber

z latiny (In *Decisiones dei sententiae*, sv. XC, str. 395n.) přeložila Lucie Miklošková

POZNÁMKY

¹ Kodex kanonického práva uvádí „porucha soudnosti „

² mythoman = člověk, který svými vymyšlenými příběhy mystifikuje své okolí.

Mons. DANIEL FALTIN, OFM (1927, † 2008 Levoča), doktorát teologie získal na Papežské teologické fakultě sv. Bonaventury v Římě, v roce 1959 doktorát kanonického, římského a civilního práva na Právnické fakultě Papežské lateránské univerzity, soudce Římské rotý, papežský prelát, profesor na Papežské lateránské univerzitě, účastník příprav Kodexu kanonického práva, iniciátor překladu Kodexu do slovenštiny, autor četných odborných publikací, organizátor symposií kanonického práva va Spišské kapitule.*